

УДК 793.3:792.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-26>**Євгенія ЯНИНА-ЛЕДОВСЬКА,***orcid.org/0000-0002-2333-2695*

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри сучасної та бальної хореографії

Харківської державної академії культури

(Харків, Україна) *evgeniya_ledovskaya@ukr.net***ВТІЛЕННЯ СЮЖЕТУ В СУЧАСНОМУ ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ**

У статті проаналізовано специфіку втілення сюжету в різних формах та жанрах сучасного хореографічного мистецтва, як одного з основних засобів реалізації виховної функції мистецтва. Виявлено особливості реалізації сюжетних танців у контексті історичного розвитку даного виду мистецтва як соціокультурного явища, досліджено процес становлення сюжетних танців в контексті календарно-обрядових та сімейно-побутових комплексів свят. Проведено компетентний аналіз попередніх науково-методичних розробок видатних дослідників-етнохореологів минулого та сучасності, як вітчизняних, так й іноземних авторів: О. Бойка, К. Василенка, О. Голдріча, А. Гуменюка, Л. Козинко, Ж. Сміт-Отард, К. Флат, С. Андерсон. Концептуалізовано поняття «сюжет», «лейтмотив», відповідно до загальнозживаних визначень та вимог окресленої мети даного наукового дослідження. Підкреслюючи важливість створення лейтмотивів для персонажів, доведена комунікативна функція танцю та розглянуто танець в якості невербального каналу комунікації. Відповідно до формування чіткого розуміння алгоритму роботи з поняттям «сюжетності», осмислено методологічні засади створення сюжетних танців, а також конкретизовано основний понятійно-категоріальний апарат. Вивчено специфіку хореографічної роботи балетмейстера з музичним матеріалом: реалізація лейттем, тембральних нюансів, ритмоутворень. Визначено ознаки втілення сюжету у сучасному танцювальному мистецтві відповідно до певного виду хореографії: народно-сценічного, сучасного, бального (компаративний аналіз проведено на основі репертуару хореографічних колективів ХДАК). В статті також надані рекомендації щодо формування хореографічного тексту, використання додаткових виразних засобів та прийомів просторової композиції, що покликані поліпшити втілення балетмейстерами надскладних сюжетних завдань.

Ключові слова: сюжетний танець, сучасне танцювальне мистецтво, хореографія.

Yevheniia YANYNA-LEDOVSKA,*orcid.org/0000-0002-2333-2695*

Candidate of Art Criticism,

Associate Professor at the Department of Modern and Ballroom Choreography

Kharkiv State Academy of Culture

(Kharkiv, Ukraine) *evgeniya_ledovskaya@ukr.net***EMBODIMENT OF THE PLOT IN MODERN CHOREOGRAPHIC ART**

The article analyzes the specifics of the embodiment of the plot in various forms and genres of contemporary choreographic art as one of the main means of realizing the educational function of art. The peculiarities of the realization of plot dances in the context of the historical development of this art form as a socio-cultural phenomenon are revealed, the process of formation of plot dances in the context of calendar and ritual and family and household complexes of holidays is investigated. A competent analysis of previous scientific and methodological developments of prominent ethnochoreologists of the past and present, both domestic and foreign authors, is carried out: O. Boyko, K. Vasylenko, O. Goldrich, A. Humeniuk, L. Kozynko, J. Smith-Othard, K. Flatt, S. Anderson. The concepts of "plot" and "leitmotif" are conceptualized in accordance with the generally accepted definitions and requirements of the stated purpose of this research. Emphasizing the importance of creating leitmotifs for characters, the communicative function of dance is proved and dance is considered as a non-verbal communication channel. In accordance with the formation of a clear understanding of the algorithm for working with the concept of "plot", the methodological principles of creating plot dances are comprehended, and the basic conceptual and categorical apparatus is specified. The specifics of the choreographer's work with musical material are studied: the realization of leitmotifs, timbral nuances, rhythmic formations. The signs of the plot's embodiment in contemporary dance art in accordance with a certain type of choreography: folk-stage, modern, ballroom (comparative analysis is based on the repertoire of the KhDAC choreographic groups) are determined. The article also provides recommendations on the formation of choreographic text, the use of additional expressive means and techniques of spatial composition, which are intended to improve the realization of extremely complex plot tasks by choreographers.

Key words: story dance, contemporary dance art, choreography.

Постановка проблеми. У сучасному соціокультурному просторі відбувається багато як позитивних, так і негативних змін: нівелювання необхідності розвитку естетичних смаків дітей та молоді; спрощення етики поведінки; послаблення комунікативних функцій, урбанізація мистецтва та ін. Відповідно до сучасних мистецьких тенденцій починає знецінюватись виховна функція мистецтва, що торкається і хореографічного мистецтва зокрема. Посилення виховної функції у хореографічному мистецтві бачиться саме через звернення балетмейстерів до створення сюжетних танців та підкреслене прагнення до формування у молоді естетичних смаків. Саме з цієї позиції актуалізується необхідність звернення до методики створення сюжетного танцю в рамках розвитку сучасного хореографічного мистецтва: підбір виразних засобів, створення образного хореографічного тексту, взаємодія між різними компоненти композиції танцю, тощо.

Аналіз досліджень. Фундаментальними працями, що в них досліджено теоретичні основи українського сюжетного танцю взагалі. До вивчення цього питання в різні часи зверталось багато видатних науковців-етнологів та етнохореологів. Перша виразна спроба визначити сюжетний танець, як форму українського танцювального фольклору та схарактеризувати його відбулась у науковій роботі А. І. Гуменюка «Українські народні танці» (Гуменюк, 1969), надавши визначення сюжетним танцям та зробивши їх диференціацію за темою, яка в них розкривається. Більш ретельно сюжетний танець зображено у роботі К. Ю. Василенка «Український народний танець. Підручник» (Василенко, 1997). Автор пропонує більш чітко структуровану класифікацію сюжетних танців за темою, яка в них відображається, пропонує характеристику більшості сюжетних танців, які були зібрані та зафіксовані на Україні. Подальші дослідження сюжетних танців знайшли відображення в роботах Б. М. Колногузенка (Колногузенко, 2018) та О. С. Голдрича (Голдрич, 2006).

Безпосередньо до проблеми вирішення сюжету виражальними засобами народно-сценічного танцю, а також аналізу семіотичних властивостей хореографічного мистецтва займались наступні науковці: П. Фриз «Мова танцю як засіб виявлення смислових цінностей хореографічної культури» (Фриз, 2013), О. С. Бойко «Художній образ в українському народно-сценічному танці» (Бойко, 2008), Л. Л. Козинко «Трансмісія фольклорних танцювальних традицій у діяльності професійних колективів народно-сценічного

танцю України» (Козинко, 2012). У запропонованих дослідницьких роботах з різних сторін розглядається питання втілення сюжету засобами хореографічного мистецтва.

До питань втілення сюжетного танцю у сучасному хореографічному мистецтві зверталися Н. Ю. Лісовська та В. М. Трощенко у статті «Втілення музично-хореографічного образу в сюжетному танці» (Лісовська, Трощенко, 2018), де визначили особливості створення хореографічного образу та засоби його подальшої реалізації, а також І. С. Мостова, Є. В. Янина-Ледовська, Н. М. Семенова у статті «An analysis of a choreographic work: fundamental and innovative methodology» (Мостова, Янина-Ледовська, Семенова, 2022), у якій авторки не лише представили методи аналізу хореографічного твору, але зосредили увагу на втіленні сюжету.

Важливою частиною дослідження стали методичні доробки закордонних авторів, які звертали свою увагу на вивчення структури хореографічного твору та особливостей аналізу хореографічного твору, розглядаючи сюжет, як невіддільну частину танцю: Жаклін М. Сміт-Отард в монографії «Dance Composition: A practical guide to creative success in dance making» (Сміт-Отард, 2010), Памела Андерсон Софрас «Dance Composition Basics: Capturing the Choreographer's Craft. First Edition» (Андерсон Софрас, 2006), Кейт Флет «Choreography: Creating and Developing Dance for Performance» (Флет, 2020). Автори приділили багато уваги створенню мотиву, взаємодії стилю та ідеї твору, аналізу семантики танцювального руху та інтерпретації побутового.

Мета статті – дослідження специфіки створення сюжетних хореографічних танців відповідно до певного виду (народно-сценічний, сучасний, бальний), а також враховуючи соціокультурні фактори та вплив постаті балетмейстера, його світоглядну, практичного, теоретичного та життєвого досвіду (представлено в результатах аналізу репертуару хореографічних колективів ХДАК).

Виклад основного матеріалу. В традиційній танцювальній культурі багатьох етносів сюжетні танці займають одне з найважливіших місць, і саме вони становлять базу для виникнення даної форми танців у сучасному хореографічному мистецтві. Вони не тільки зберігають особливості традиційної танцювальної культури (особливості виконання рухів та специфіку композиційної побудови танців), але і є ретранслятором особливостей побуту, специфічних ознак трудової діяльності, рис характеру народу.

Академічний тлумачний словник дає таку характеристику терміну «сюжет» – система подій у літературному творі, через які письменник розкриває характери персонажів і весь зміст твору. Даний термін повністю відповідає і вимогам хореографічного твору, адже у сюжетних танцях хореограф (народ або балетмейстер-створювач) розкриває характери людей, які є основними героями сюжетного танцю, висвітлює події у хронологічному порядку, які відбуваються під час трудового процесу, під час виконання певної обрядодії та ін.

До характеристики сюжетних танців, як форми традиційного танцювального мистецтва українського народу зверталось багато етнохореологів. Як самостійна форма українського народного танцю, сюжетний танець з'явився у найбільш пізній період становлення традиційної танцювальної культури народу (Гуменюк, 1969: 21). Але такий пізній період формування не відгалужує його сакрального та естетичного значення. Як і інші танцювальні форми сюжетний танець зберігав духовність та етичні цінності цілої нації, був засобом ретрансляції гуманістичної сутності українців (Козинко, 2012).

Виникнення сюжетних танців було обумовлено розвитком хороводних форм, в процесі виконання яких пісня почала втрачати свої зображальні якості (Бойко, 2008). Процес, який віддзеркалювався у пісенному змісті зберігався, тому багато сюжетних танців мають з хороводами спільну назву, послідовність виконання фігур, тему та ідею. Відмова від пісенного супроводу спонукала до ускладнення та удосконалення пластичних виражальних засобів. «Мова тіла» повинна була замінити вербальну передачу змісту, тому рухи стають більш свідомими: з'явилися професійні рухи, рухи-імітації, зображальні та образні рухи (Фриз, 2013).

Найбільш доступними та простими були наслідувальні рухи, їх відтворення не потребувало значного ускладнення танцювальних рухів за формою та технікою виконання. Такими рухами у сюжетних танцях зображали певні явища навколишнього середовища (інколи ці явища відтворювалися задля послідовного відображення обрядової дії), імітували поведінку тварин та птахів з різних ситуаціях та природних умовах, відтворювали поведінку людей (Голдрич, 2006). Паралельно з цими рухами з'являються рухи-імітації, до яких можна віднести рухи, що були характерними для певного трудового процесу та рухи, які відтворювали завдання військової підготовки та полювання.

У процесі адаптації народного танцю до сценічних умов та розвитку народно-сценічного танцю, у балетмейстерській діяльності міцно

закріпився термін «лейтмотив» (Василенко, 1997). Саме він став характеризувати образні рухи, які є невіддільною частиною сюжетних народно-сценічних, сучасних чи бальних танців. Термін «лейтмотив» було позичено з музичної терміносистеми. Музичний енциклопедичний словник дає таке тлумачення: «лейтмотив» – музичний обіг (мотив, фраза, рідше ціла тема, іноді гармонійна послідовність), неодноразово повторюється протягом музичного твору, виступає позначенням та характеристикою певного персонажа, предмета, явища, емоції твору. Під час творення сюжетного танцю лейтмотив дозволяє балетмейстеру наділити героїв свого твору характеристиками, які будуть допомагати глядачу зрозуміти сутність персонажа, його внутрішній світ та його реакцію на певні сюжетні події (Мостова, Янина-Ледовська, Семенова, 2022: 279). Створений лейтмотив дозволяє сюжетному танцю виступати невербальним засобом комунікації, а отже передавати тему, ідею та зміст хореографічного твору глядачу. Більшість лейтмотивів є сукупністю характеристик представників певної професії, етнографічної групи, людей з однаковим темпераментом тощо (Флет, 2020). Аналізуючи навколишнє життя, спостерігаючи за багатьма процесами та поведінкою людей, балетмейстер відтворює найбільш типові ознаки для створення лейтмотивів, щоб характеристика героїв найбільш точно відповідала вигаданому ним хореографічному образу. За визначенням Жаклін М. Сміт-Отард основний мотив – танцювальна фраза, що формується з заданих на початку композиції рухів (або руху) і проходить художню оцінку та удосконалення автором (Сміт-Отард, 2010). Надалі вихідний мотив розвивається, варіюється та уточнюється автором, засобами імпровізації та використання накопиченого виконавського досвіду.

В залежності від змісту сюжетних танців, в них часто використовуються певні атрибути побуту, знаряддя, праці, елементи одягу, інтер'єру та ін. (Фриз, 2013).

Музика до сюжетних танців – їх органічна складова, яка передає необхідний характер та створює неповторний настрій до кожного окремого сюжетного танцю (Лісовська, Трошенко, 2018: 220). Саме тому мелодії до сюжетних танців мають ті ж самі назви, що і самі танці. Їх ритмо-структура та ладово-інтонаційні особливості підкреслюються у рухах сюжетного танцю, створюючи неповторну композиційну структуру.

У сучасному хореографічному мистецтві сюжет відіграє майже першочергову роль, адже серед безлічі різноманітних стилів, технік та

виконавської майстерності балетмейстеру необхідно сформулювати свій власний, індивідуальний та впізнаваний почерк. Поняття «сюжету» у сценічних творах та перформансах різняться: інколи під «сюжетом» розуміють класичну послідовність подій, а інколи «сюжетом» може опинитися відсутність подій, емоційний стан, опосередкована паралельна дія та ін. (Андерсон Софрас, 2006). В будь-якому випадку, сюжет формує сприйняття глядачем хореографічного твору і полишає після завершення виконання важливе для сучасності відчуття необхідності аналізу та постперформативного осмислення. Балетмейстери, які створюють хореографічні твори на основі сучасного танцю можуть черпати ідеї для своєї творчості з різних сфер життя: види мистецтва, історія, медицина, власні почуття, світогляд, релігія, філософія тощо. Реалізація сюжету, майже в усіх випадках спирається на процес формування хореографічного образу різними виразними засобами. У сучасному мистецтві хореографічний текст не константно виступає головним виразним засобом, але здебільшого саме через нього автор формує лейтмотив, втілює основну ідею, розвиває зміст. Важливим фактором у реалізації сюжету сучасного танцю стає вміння балетмейстера використовувати прийоми просторової композиції, що покликані сфокусувати, або навпаки, розфокусувати увагу глядача, відповідно до основного задуму автора. В пригоді також стають режисерські компетентності, якими може володіти балетмейстер, адже сучасне хореографічне мистецтво виходить далеко за межі звичайного танцю, що виконуються групою танцівників на сцені (Колногузенко, 2018).

Серед робіт представників балетмейстерської школи ХДАК танці з наявним насиченим сюжетом посідають визначне місце. Саме створення малих та великих хореографічних полотен із складним сюжетом відрізняється мистецька школа Колногузенка Б. М., учні та послідовники якого у різні часи працювали над створенням репертуару хореографічних колективів факультету хореографічного мистецтва. Б. М. Колногузенко у своїй роботі з театром народного танцю «Заповіт» створив цілі програми, з сюжетними хореографічними танцями різної форми. Особливої уваги потребують створені автором хореографічні сюїти та композиції: «Буде весілля», «Гості степу», «Закликання весни», «Вітає «Заповіт»». Хореографічна сюїта «Буде весілля» створена на основі танцювальної традиції Слобожанщини і комплексно зображує українські заручини з деталізацією сімейно-побутової звичаєвості. Сюжет у творі розкривається завдяки чудовій реалізації хореографічних обра-

зів, виразному хореографічному тексту, гармонійним переходам від приватного до загального, зміщенням глядацької уваги у необхідні моменти (Колногузенко, 2018).

Сюїта циганських танців «Гості степу» репрезентує складний сюжет, побудований на взаємовідносинах між чоловіком та жінкою, у циганському соціумі. Достеменно вивчення циганського фольклору, моральних та етичних цінностей, естетичних вподобань – формує у глядача відчуття присутності у місці подій та реалістичності обставин. Хореографічні образи створені неймовірно виразними, темпераментними, експресивними. Саме вони стають основним індикатором розвитку сюжету у танці. Повільні, м'які, заворожуюче елегантні рухи жіночого танцю контрастують зі стрімким, динамічним, темпераментним чоловічим танцем, додатково підсилюючи кульмінацію розвитку сюжету. Б. М. Колногузенко вдало використовує засоби стоп-кадру, темпу, акапельне виконання рухів. Глядач спостерігає історію боротьби між двома циганами за прихильність молодій вродливої циганки, яка зрештою звертається до ватажка, щоб припинити конфлікт. Танець завершується запальними масовим дійством, веселощами та загальною радістю, що і притаманно будь-якому циганському святу.

Хореографічна композиція «Закликання весни» відтворює картинку зустрічі весни дівчатами: вони звертають до весни свої руки, втішаючись появою квітів, птахів, пробудженням природи. З появою дівчини-весни танець набуває більшої динаміки, хореографічний текст отримує розвиток (з'являються стрибки, швидкі переміщення та контрастна зміна малюнків) – все це допомагає змінити настрій на піднесений та підсилити кульмінацію танцю. Розвиток сюжету також підсилюється за допомогою додавання реквізиту, що створює відчуття об'ємності сценічної дії.

Сюїта «Вітає «Заповіт»» хоч і немає яскраво вираженої сюжетної лінії, але змальовує свято в українському селі, учасниками якого є молодь різних соціальних груп населення, а також детально передає обрядову звичаєвість, транслює елементи побуту, відтворює типові взаємовідносини у суспільстві. Все це дозволяє визнавати даний хореографічний твір – сюжетною сюїтою. Наявні у репертуарі театру народного танцю «Заповіт» сюжетні хореографічні твори зберігають та популяризують традиційну культурно-мистецьку спадщину, виконують виховну функцію, комунікативну, гедоністичну.

Репертуар ансамблю сучасного танцю «ЕСТЕТ» також вміщує значну кількість сюжетних творів, а також повноцінних хореографічних

вистав. Взагалі, у даному хореографічному колективі відводиться значна роль втіленню сюжету виразними засобами сучасного танцю. Хореографи креативно підходять до реалізації кожного художнього образу. Сюжетний танець вважається одним з головних способів формування світогляду дітей та молоді, в умовах його сучасної популярності та актуальності серед реципієнтів. Сьогодні до активного репертуару ансамблю входять такі сюжетні номери, як «Французький бульвар» (хореограф – Євгенія Янина-Ледовська), хореографічна композиція «Друг» (хореограф – Денис Паукштелло), хореографічна композиція «Крик душі» (хореограф – Ольга Дробиш), хореографічна композиція «Почуття» (хореограф – Анна Корчик), а також хореографічна вистава «ЕОН» (хореографи – Євгенія Янина-Ледовська, Денис Паукштелло, Ольга Гнізділова, Олексій Машкін, Микита Конюхов). Для створення хореографічного твору авторами завжди обираються теми, актуальні сьогоденню, що турбують будь-якого пересічного глядача та стосуються кожного. Саме завдяки соціальній значущості та впізнаваності тем, репертуар колективу не залишає байдужим. Для розкриття сюжету підбираються певні хореографічні стилі, комбінуються танцювальні форми, активно використовується сценічний простір, світлові та звукові елементи, реквізит та декорації. Провідне місце займає створення хореографічного образу та лейтмотиву, що дозволяє формувати сюжетну канву та розвивати драматургію хореографічного твору.

Репертуар ансамблю бального танцю «Креатив» перебуває у періоді свого оновлення. З появою нових керівників та балетмейстерів, ансамбль повністю змінив своє обличчя. У репертуарі ансамблю з'явилися такі номери як вальс

«Обійми», формейшн латиноамериканських бальних танців “Latina party”, вальс «Красуня та чудовисько». Для реалізації сюжету використовуються виразні засоби бального танцю, костюми, реквізит, елементи антуражу. Темати для майбутніх танців стають події сучасного життя, літературні та інші твори мистецтва.

Висновки. Сюжетні танці з часів свого формування у фольклорному середовищі формують сьогодні репертуар багатьох професійних та аматорських колективів. Сюжетами для фольклорних танців були обрядові дії, побут, праця, відтворення навколишнього середовища. Деякі з цих тем продовжують і сьогодні лишатись актуальним, але поряд із ними на авансцену виходять сюжети, що втілюють події сьогодення, особливості сучасних взаємовідносин. Також, виправданим стає перенесення сюжетних тем з різних видів мистецтва, що виправдовується високими естетичними вподобаннями глядача та розвитком культури у суспільстві. Сюжетні танці відіграють провідну роль у процесі виховання дітей та молоді саме через те, що в них обов'язковим є втілення повчального компонента.

У репертуарах хореографічних колективів ХДАК сюжетні танці також представлені широким спектром тем та втілюються різними видами хореографічного мистецтва.

Перспективними напрямками подальших досліджень даної теми вбачається вивчення особливостей аналізу сюжетних танців, а також специфіка реалізації сюжетних танців у навчальному процесі. Результати дослідження можуть бути використані балетмейстерами-практиками, при створенні навчально-методичного забезпечення дисциплін, що викладаються за спеціальністю 024 Хореографія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. С. Художній образ в українському народно-сценічному танці : дис. канд. мистецтвознавства : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2008. 189 с.
2. Василенко К.Ю. Український танець: Підручник. Київ: ІПКГІК, 1997. 282 с.
3. Голдрич О. С. Хореографія : Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Львів : СПОЛОМ, 2006. 172 с.
4. Гуменюк А. І. Українські народні танці. К. : Наук. думка, 1969. Вип. 2. 612 с.
5. Козинко Л. Л. Традиції фольклорної культури в сучасному народно-сценічному танці та балетному театрі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.02 «Театральне мистецтво». Київ, 2012. 18 с.
6. Колногузенко Б. М. Хореографічна композиція: методичний посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера». Х. : ХДАК, 2018. 208 с.
7. Лісовська Н. Ю., Трощенко В. М. Втілення музично-хореографічного образу в сюжетному танці. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2018. Вип. 2 (12), С. 217–225.
8. Mostova I. S., Yanyna-Ledovska Ye. V., Semenova N. M. An analysis of a choreographic work: fundamental and innovative methodology. *Revista Amazonia Investiga*. 2022. № 11(49), P. 277–284.
9. Фриз П. Мова танцю як засіб виявлення смислових цінностей хореографічної культури. Рідне слово в етнокультурному вимірі. зб. наук. пр. 2013. С. 537–543.
10. Anderson Sofras, P. Dance Composition Basics: Capturing the Choreographer's Craft. DVD. First Edition. Champaign, IL: Human Kinetics. 2006.

11. Flatt, K. *Choreography: Creating and Developing Dance for Performance*. Ramsbury: The Crowood Press. 2020. 176 p.
12. Smith-Autard, J. *Dance Composition: A practical guide to creative success in dance making*. New York : Methuen Drama. 2010. 220 p.

REFERENCES

1. Boiko O. S. (2008) *Khudozhnii obraz v ukrainskomu narodno-stsenichnomu tantsi*. : dys. kand. mystetstvoznavstva : 26.00.01 «Teoriia ta istoriia kultury». [Artistic image in Ukrainian folk dance : dys. ... Ph.D. Art criticism : 26.00.01 «Theory and history of culture»]. 189 p. [in Ukrainian].
2. Vasylenko, K. Yu. (1997) *Ukrainskyi tanets* : Pidruchnyk. [Ukrainian dance: studentbook]. IPK PK. 282 s. [in Ukrainian].
3. Holdrych O. S. (2006) *Khoreohrafiia* : Posibnyk z osnov khoreohrafichnoho mystetstva ta kompozytsii tantsiu. [Choreography: Manual on the basics of choreographic art and dance composition]. SPOLOM, 172 p. [in Ukrainian].
4. Humeniuk, A. I. (1963) *Ukrainski narodni tantsi*. [Folk choreographic art of Ukraine]. Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainkoi RSR, 2. 612 p. [in Ukrainian].
5. Kozynko L. L. (2012) *Tradytsii folklornoï kultury v suchasnomu narodno-stsenichnomu tantsi ta baletnomu teatri Ukrainy* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva : spets. 17.00.02 «Teatralne mystetstvo». [Traditions of folk culture in modern folk stage dance and ballet theater of Ukraine : avtoref. dys. ... Ph.D. Art criticism : 17.00.02 «Art of theatre»]. 18 p. [in Ukrainian].
6. Kolnohuzenko B. M. (2018) *Khoreohrafichna kompozytsiia: metodychnyi posibnyk z kursu «Mystetstvo baletmeitera»*. [Choreographic composition: methodological manual for the course «Art of the choreographer»]. KhDAK. 208 p. [in Ukrainian].
7. Lisovska N. Yu. , Troshchenko V. M. (2018) *Vtillennia muzychno-khoreohrafichnoho obrazu v siuzhetnomu tantsi*. [Embodiment of musical and choreographic image in the plot dance]. Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia – Topical issues of art education and upbringing, 2 (12), P. 217–225. [in Ukrainian].
8. Mostova I. S., Yanyina-Ledovska Ye. V., Semenova N. M. (2022) An analysis of a choreographic work: fundamental and innovative methodology. *Revista Amazonia Investiga*, № 11(49), P. 277-284.
9. Fryz P. (2013) *Mova tantsiu yak zasib vyivlennia smyslovykh tsinnosti khoreohrafichnoi kultury*. [The language of dance as a means of revealing the semantic values of choreographic culture] *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri. zb. nauk. pr.* – The native word in the ethno-cultural dimension: coll. of science papers. P. 537–543. [in Ukrainian].
10. Anderson Sofras, P. (2006) *Dance Composition Basics: Capturing the Choreographer's Craft*. First Edition. Champaign, IL: Human Kinetics.
11. Flatt, K. (2020) *Choreography: Creating and Developing Dance for Performance*. Ramsbury: The Crowood Press. 176 p.
12. Smith-Autard, J. (2010) *Dance Composition: A practical guide to creative success in dance making*. New York : Methuen Drama. 220 p.